

EDS ANDRA KIOSK

BYGGET AV

EDS ANDRA KIOSKER

NOT QUITE
FENGERSFORS SWEDEN

ArkDes

DET SKA BLI EN KIOSK, FÖR DEMOKRATIN

1. DEMOKRATIN BEHÖVER DIG OCH MIG

Demokratin är aldrig starkare än den allmänna insikten om att vi delar ett samhälle med varandra och utifrån detta faktum också oundvikligen har gemensamma angelägenheter – och motsättningar - som vi på något vis måste hantera.

Sedan sin tillkomst har demokratin ständigt varit hotad. På ena sidan befinner sig dess direkta och svurna fiender. Från andra hållet hotas den istället av likgiltigheten inför dess framtid. Redan i slutet av 90-talet tillsattes den stora demokratiutredningen med fd kulturministern Bengt Göransson som ordförande för att svara på frågan om hur demokratin kan vitaliseras för att överleva de kommande 100 åren. Deras svar i korthet (utredningen producerade en hyllmeter av demokrativetenskap) gick ut på att en levande demokrati förutsätter aktiva och delaktiga medborgare. Och aktiva medborgare förutsätter i sin tur öppna arenor och gemensamma angelägenheter. Kort sagt: gränsöverskridande mötesplatser, som får chansen att utvecklas nerifrån och upp.

Hur och var ska de jordnära mötesplatserna skapas? Detta är den svåra nöten att knäcka. För formerna för mötesplatser är i ständig förändring och vi måste därför hela tiden utforska nya typologier av mötesplatser. Och ibland, eftersom tiden tenderar att rör sig i loopar, återupptäcka gamla modeller.

BYGGE AV MODELLKIOSKER I PROJEKTETS STARTSKEDE. LOU OCH ERIK NORMARK.

FÖREBILDEN. EDS FÖRSTA ANDRA KIOSK. DET ÄR FÖRVIRRANDE DET HÄR MED NAMNEN. INGEN RIKTIGT BEGRIPER.

En del av det demokratiska århundradets historia var historien om hur många av de mötesplatser och platser som fanns eller utvecklades i början på århundradet, när demokratin erövrades, efterhand tömdes på sin energi och sin livskraft av en utveckling som rörde sig mot centralisering, professionalisering, kommersialisering, urbanisering, likriktning och storskalighet.

ERIK NORMARK, KIOSKBYGGESINITIERARE FRÅN HÅBOL

Lite högtidligt uttryckt ville projektet Eds andra kiosk bidra till att bygga en motmakt mot den utvecklingen och söka sig framåt genom att söka sig tillbaka. Ut i en annan riktning. Den traditionella kiosken i en nytolkning blev vår utgångspunkt och målbild.

FOTOMONTAGE: IDÉ TILL HUR KIOSKEN SKULLE KUNNA PLACERAS VID VÄGSKÄLET I HENNEVIKEN. BILDEN SOM ANVÄNTS ÄR DEN GAMLA ORIGINALKIOSKEN.

2. HEJ HÅBOL!

Välkommen till Håbol. 69 invånare enligt den officiella siffran (2015). Här har Erik Normark sina rötter och här vill han åter vara när han efter år i storstadsexil återvänder från Kärrtorp i Stockholm till Dalsland. Det var på inbjudan från Erik som detta projektet med att bygga en uppdaterad replika av den gamla kiosken i Ed startade. Erik hade förälskat sig i det gamla huset och börjat drömma om en egen liten kioskbyggnad, något större än originalet, men i övrigt förebilden trogen. I den nya varianten av kiosk är idén att både kunna bo och arbeta på liten yta (16 kvm), med sovrums, arbetsplats och kiosklucka, samt tillgång till ett loft.

EN KIOSK, ETT ENKELT CAFÉ. DET BLIR VAD DU GÖR DET TILL. JU MER VI GÖR DET TILL, DESTO VIKTIGARE MÖTESPLATS BLIR DET. UNDER BYGGET AV EDS ANDRA KIOSKER HADE VI VÅRT EGET CAFÉ/KIOSKLUCKA ÖPPET DÄR BYBOR I HÅBOL ANDRA FÖRBIPASSERANDE KUNDE STANNA OCH FIKA. MÅNGA SLOG SIG NER OCH TOG EN KLADDKAKA ELLER EN "ÄPPELTJOHEJ" OCH BETRAKTADE BYGGET. HUMMADE. KOM KANSKE MED GODA RÅD. FUNDERADE PÅ MENINGEN MED DET HELA, MED KIOSKEN, MED ALLT.

Placeringen av Eriks kiosk är tänkt vid vägskälet i Henneviken, några kilometer norr om Håbols kyrka. Ett vägskäl, en grupp brevlådor. En klassisk mötesplats. Landsbygd.

En kiosk är en lokal mötesplats i sin "renaste" form. Byggd kring en servicefunktion som tillgodoser ett eller annat grundläggande behov i vardagen: Snus och korv. Glass och tidning. Kaffe och bulle. Skydd mot regnet. En ljuspunkt i natten. Stanna och tjöta lite. Sätta upp en lapp med en efterlysning eller inbjudan till Leifs fyrtioårskalas. En punkt man kan spana mot på raggarrundan eller cykla till på turen med familjen.

Genom stödet från ArkDes ThinkTank kunde projektet våren 2021 ta steget från idé till verklighet. Tillsammans med Erik Normark planerade Egnahemsfabriken genom Erik Berg, Tinnå, Åsa Isacson och Gustaf Lindfors, NotQuite genom Jessica Fleetwood och Dare2Build genom Emilio Brandao, under våren för gemensam byggnation av Eds andra kiosk.

PIMPNING AV BYGGKLÄDER MED BRIGADMÄRKE FÖR DALSLANDSBRIGADEN: EDS ANDRA KIOSK

DANSBANANA MM HULTEVI. VÅR BAS UNDER BYGGET AV EDS ANDRA KIOSK

SOMMAR I DALSLAND, LIVET PÅ EN TVÅTUMS-REGEL.

Under planeringen och förbelserna inför det praktiska byggandet växte och utvecklades projektet i olika riktningar, såsom ofta är fallet i projekt. En diskussion längs vägen var frågan om kioskens innehåll: fokus på kultur, mat eller boende? Både och? Kulturkiosken var en idé som fanns med oss från starten av projektet i ArkDes regi. Vad innebär kulturkiosk? Ingen visste, vi utforskade begreppet. Hur blir kulturen folklig och till för alla? Inte akvareller och svårtillgängliga dikter utan raggarrock en koft med bröd. Kan det vara både och? Det ska vara en *bokiosk* menade Erik Normark. Vad innebär då det? Får man ens kalla det för bokiosk om huset i denna storlek inte kan godkännas som bostad enligt dagens yt- och standardkrav? Det återstår i skrivande stund att se.

Den stadiga punkten i diskussionerna om vilken sorts kiosk detta skulle vara, var idén att det ska vara just en KIOSK. Innebärande: ett hus med en *fönsterlucka* vänd ut mot det offentliga rummet, där människor kan stanna till. Ett hus med en stående inbjudan riktad mot förbipasserande främlingar.

Egnahemsfabriken arrangerar sociala byggprojekt i olika former. Ett sätt att genomföra ett bygge kollektivt är i form av en byggbrigad. Detta var den form vi valde för uppförandet av Eds andra kiosk. En byggbrigad innebär i korthet att frivilliga deltagare under en koncentrerad period samlas för att kombinera byggandet av ett hus (eller annan fysisk struktur) med sociala aktiviteter, kultur och lärande. Egnahemsfabriken är inblandade i alla faser av tillblivelsen av sociala byggprojekt och byggbrigader. Från projektutveckling och ritande till genomförande. Egnahemsfabriken tog även i detta fall det övergripande ansvaret för att mobilisera, planera, kalkulera, organisera och leda byggbrigaden sista veckan i juli, i tätt samarbete med övriga deltagare i projektet.

Vi ville bygga en mötesplats. Men var börjar och slutar egentligen själva mötesplatsen? Och var börjar och slutar projektet? Filosofiska frågor som i praktiken kommit att definiera projektet Eds andra kiosk.

I skrivande stund har kiosken som fysisk punkt ännu inte öpp-

nat. Bygglövsansökan och andra åtgärder i liv och bygge måste falla slutgiltigt på plats först. Men trots det har kiosken redan snurrat flera varv genom bygden, engagerat hela Håbol och figurerat stort uppslaget i alla Dalslands större medier.

Och en *offentlig mötesplats* har den varit i högsta grad för alla oss som var med och byggde huset i slutet av juli, för alla som kom förbi och fikade och pratade under byggveckan, för alla som var med invigningsfesten, för alla som var med och spelade fotboll då byn mötte byggarna. BYGGET i sig har varit mötesplatsen.

Huset, förresten. Det blev ju mer än ett hus. Under planeringen och mobiliseringen var intresset stort för att vara med och bygga. Så stort att vi insåg att det skulle bli trängsel runt ett enda hus och därmed dötid och väntan på att få plats i byggandet. Därför togs beslutet i projektgruppen att istället uppföra två hus. Vi byggde därmed i praktiken *Eds ena andra kiosk* och *Eds andra andra kiosk*. Dessa två kiosker var i princip identiska, men då vi valde att återbruka gamla fönster blev det en varia-

UTRUSTNING OCH VERKTYG PÅ BASEN. ALLA (NÄSTAN) HADE VARSITT UTRUSTAT SNICKARBÄLTE.

STARTGENOMGÅNG. ERIK BERG FÖRSÖKER PRATA MEDAN HAN ÄTER EN NÄRPRODU-CERAD GLASS.

ELLA OCH GRIM BYGGER PÅ EDS LILLA ANDRA KIOSK, EFTER RITNING AV ARKITEKTEN ELLA SCHEER.

JAI, ARKITEKTSTUDENT FRÅN LUND OCH KIOSKBYGGARE.

PLANERINGSTAVLAN. TILLSAMMANSBYGGANDETS VIKTIGASTE KOMPLEMENT? NAH. MEN VIKTIG ÄR DEN.

SÄKERHETSGENOMGÅNG.

tion mellan husen i fönster- och dörrmåt, samt i färgsättning. Husen, förretnen, det blev ju inte bara två utan TRE hus. Arkitekten Ella Scheer ritade en mycket genomarbetad minivariant av kiosk, i barnstorlek. Denna byggde hon också själv under sista veckan i juli. *Eds lilla andra kiosk.*

3. BYGGET

Bygget av Eds andra kiosk(er) genomfördes på idrotts- och festplatsen *Hultevi* i Håbol som vi fick möjlighet att hyra under byggveckan av lokala idrottsföreningen och byalaget. Detta var en idealisk byggplats med tillgång till kök, paus – och mötesytor under tak och ordentlig byggyta under bar himmel. Här hade vi även tillgång till en folkparksscen och en befintlig kiosklucka där vi under byggtiden öppnade upp vårt eget café, utifrån tanken att bygget i sig ska vara en mötesplats där vi vill välkomna allmänheten. Totalt var vi 31 deltagare som var med och byggde i olika roller och funktioner. Förkunskapsnivåerna varierade från inga till omfattande, vilket gav en mycket blandad och rolig grupp med väldigt lite prestige. Erfarna och vänliga byggledare borgade också för gruppens trygghet och trivsel.

Det enda som inte var perfekt med *Hultevi* var att det inte gick att bo där. Därför bodde vi 20 minuter bort med bil, på internatskolan *Utsikten* inne i Ed. Det är faktiskt inte helt fel att få lämna bygget i slutet på dagen och göra något helt annat, på en annan plats.

Byggandet av Eds andra kiosker inleddes lördagen den 24 juli efter några månader av planering och förberedelser, med presentationer av alla deltagare och med en genomgång av målsättningarna och de olika stegen i byggprocessen.

Därefter kastades deltagarna in i att lösa en första uppgift som handlade om att tillverka bokstäver till en stor skylt som avisera- de projektets existens ut mot byn. Uppgiften var en lagom start för att bekanta sig med varandra och lösa en praktisk uppgift direkt, där det inte gjorde något om det blev lite fel.

Dagen efter (söndag) inledde vi med en säkerhetsgenomgång. Under en byggbrigad används mer eller mindre farliga verktyg och för de farligare verktygen hade vi i detta fall särskilda

tillståndslistor där deltagarna var tvungna att bli individuellt godkända för att få använda dessa. En lång säkerhetschecklista ska också gås igenom innan byggandet kan starta.

Under första dagens byggande på kioskerna hann vi en bit med bjälklag och väggblock. Vi byggde upp på pallbockar och på marken. Vår brigadkiosk, bemannad av Åsa Isacson, öppnade mot allmänheten.

Andra fulla byggdagen (måndag) var det full fart och väggblocken började bli mer färdiga. Varje hus har fyra sidor så det var totalt åtta väggblock som skulle tillverkas, och så mellanbjälklag för loftet, taksparrar för taket och torn till de uppstickande delarna. Dagarna började med en gemensam planeringsgenomgång då vi fördelade oss på arbetsstationerna. Målet var att rotera alla arbetsuppgifter. Vi turades även om att ha matlagningsansvar. Matgruppen serverade lunch och middag till alla varje dag. All mat var vegetarisk, eftersom, varför inte?

En del i brigadbyggandet handlar om att kombinera praktik med teori. Därför hade vi också som en del av Eds andra kiosk två kvällar med panelsamtal och gäster som samtalade på olika teman kring platsutveckling och tillsammansbyggande. Här deltog Anna Sommardahl, platsutvecklare, Angelica Åkerman från Boverket, Karin Svensson från ArkDes, Tinna Harling från Egnahemsfabriken, Frida Iman Charara från tyska Bau Circus, Emilio Da Cruz Brandao och Samuel Carvalho från Dare-2Build och Göteborgs stad, samt Erik Berg från Egnahemsfabriken.

En annan del i brigadbyggande är Kultur. Och kultur hade vi. Två av brigadens kvällar gick i karaokens tecken. Karaoke är kultur när det är som bäst: Kul och alla får vänta på sin tur. Sen får man sjunga. Energiska radarparet Anna Sommardahl och Åsa Isacson ledde karaoken mot himlen, men framförallt var det nog när unge herr Grim sjöng duett med sin far som inte ett öga var torrt.

Allteftersom dagarna gick kom vi in i lunken med byggandet, successivt växte de två husen fram. På tisdagen skedde trans-

DET REGNADE OCH REGNADE.

SPIKNING AV FASADPANEL UNDER PRESSNING.

SMIDE PÅ NOT QUITE

UPPE TILL VÄNSTER: MÅLARSTATIONEN FRAMFÖR SITT VERK.

UPPE TILL HÖGER: FOTBOLL MOT BYN. UTMÄRKTA FÖRHÅLLANDEN FÖR GLIDTACKLINGAR. TYVÄRR VAR MOTSTÅNDET OÖVERVINNELIGT OCH BYGGARNA FÖRLORADE. MEN I VÄNSKAPSMATCHER ÄR ALLA VINNARE.

NERE TILL VÄNSTER: INVIGNINGSFEST PÅ FREDAGSKVÄLLEN. HELA HÅBOL PÅ PLATS?

RESNING AV VÄGGAR, INPLACERING LOFT-BJÄLKLÄG.

formationen från ”platta paket” till uppresta husvolym. Det började gå att se vad som skulle bli av allt. Men nu vände även vädrets makter mot oss och vädret blev rejält dåligt. Sådär dåligt som om det var förbannat på oss och ville skölja bort allt och alla, som straff. FÖR VAD? Det blev till att täcka på och av med presenningar och bygga emellan skurar och skyfall. Byggandet hämmades och tappade fart. Men vi kämpade på. Under tisdagen och onsdagen åkte delar av brigadisterna i väg till fantastiska NotQuite i Fengersfors för att lära sig att smida tillsammans med konstnären och smidespedagogen Jessica Fleetwood, tillika projektmedlem i Eds andra kiosk. Detta var ett av alla mycket uppskattat inslag, även om vi tappade lite arbetskraft från bygget. Men vi kämpade på.

Kämpa på. Ja. Det var det vi gjorde. Hela tiden.

Längs bygget har många bybor tittat förbi, stannat och kommit in och köpt fika och slagit sig ned vid kanten av byggplatsen. Som ett ytterligare avbrott i byggandet spelade vi fotboll mot Hå-

bol under en av eftermiddagarna (onsdag). Byborna hade med sig en stor mängd fotbollsspelande barn som saknade förmåga att bli trötta och de knäckte tillsist oss i byggarlaget. Vi må ha förlorat matchen, fast det var jämt. Och väldigt roligt att spela mot byn.

Bsökarna kom och gick medan byggarna hamrade på. Sågade, målade, spikade, kapade och klöv. De som var osäkra i början blev efterhand alltmer varma i kläderna och bekanta med verktygen.

Eftersom bygget blev en sådan mötesplats under veckan var också många nyfikna på att komma på invigningen på fredagen. Och invigningen blev det därmed fullt hus med konsert, tal, körsång och invigning medelst sönderslagning av en pinata. Klassiskt sätt att inviga saker, att slå sönder något. Ut föll godis och barnen blev glada.

Sen hade vi roat oss så mycket och varit så sociala och det hade regnat så ihärdigt så de två kioskerna var helt enkelt inte riktigt klara när veckan var slut. Men Ellas lilla kiosk var klar. Alltid nått. Och trots allt, man kunde se vad husen skulle bli. Det var hus, på mycket god väg.

Och en mötesplats, det hade Eds andra kiosker blivit redan under sina födslovärkar.

HUSEN BÖRJAR TA FORM

DEN FÖRGYLLDA KOSSAN ÄR PÅ PLATS, ETT KONSTVERK AV JESSICA FLEETWOOD.

Efter genomförandet av byggbrigaden har projektet fortsatt med inlämnad bygglovsansökan för utplacering av den ena kiosken i Hennevikens och med kompletteringsbygge i två våningar för att få båda husen helt klara.

4. DOKUMENTATION OCH MEDIA

Projektet har skildrats både i lokalmedia och riksmidia och dokumenterats genom Instagram (https://www.instagram.com/eds_andra_kiosk/), Facebook och på projektsidan (<https://edsandrakiosk.se/>)

Projektet har också dokumenterats i en film av filmaren John Areblad. Filmen har slutjusterats under hösten och ännu inte spridits eller visats.

Projektet skildrades även under byggveckan via det instagramkonto som tillhör Hemslojdskonsulenterna VGR, där vi hade möjlighet att vara gästredaktörer under veckan. Kontot har 6000 följare.

Publiceringar:

- Fastighetstidningen
- Dalslänningen 3 ggr (inkl Wermlandstidningen, NWT)
- P4 väst 2ggr
- Tidningen Arkitekten
- Convenience Stores News 2 ggr
- Hemslojdskonsulenterna VGR (Instagram)

**TACK, ARKDES THINK TANK
FRÅN EDS ANDRA KIOSK.**

(VI GÖR DET GÄRNA IGEN!)